

Aluekehityksen skenaariot 2040

Markku Sotarauta (TAU), Teemu Makkonen (ISY), Sami Moisio (HY) & Heli Kurikka (TAU)

Tavoite

Tunnistaa Suomen aluekehityksen mahdolliset kehityskulut ja esittää ne vuoteen 2040 ulottuvina skenaarioina

Toive

Raportti virittää lukijan ajattelemaan tulevaisuuden aluerakennetta sekä oman organisaationsa että kokonaisuuden näkökulmasta

Oletukset ja rajaukset

Rajaukset

- Kysymys: Miten Suomi kiinnittyy globaaliin talouteen?
- Aluekehityksen ja -rakenteen kokonaiskuva
  - Ei oteta kantaa erilaisten aluetyyppien tulevaisuuteen (maaseutu, kehyskunnat yms.)
- Tarkastelussa ei hyvinvointi- tai sosiaalipoliittista ulottuvuutta

Oletukset

- Suomi on tarkasteluajanjaksolla koordinoitu markkinatalous
- Monet yllättävät tapahtumat saattavat vaikuttaa monin tavoin Suomeen mutta aluerakenne muuttuu jatkossakin hitaasti (Nenonen 2018)
- Ihmisten arvot tai preferenssit saattavat olla muuttumassa – saattavat osua skenaarioiden kenttään

Aluekehityksen skenaariot 2040

Globaalisti valikoitunut Suomi - pääpiirteet

- Talouden globalisaatio ei muutu merkittävästi seuraavan 20 vuoden ajanjaksolla
  - Yritysten välinen globaali työnjako tiivistyy ja kilpailu teknologia- ja innovaatiojohtajuudesta kiihtyy entisestään
  - USA ja Kiina hallitsevat markkinoita Euroopan suhteellisen osuuden maailmaa muuttavista innovaatioista laskiessa
- Strategioiden ytimessä on innovatiivisuus, teknologia ja kansainväliset markkinat (high road strategia)
  - Taloudellis-poliittis-tieteellisen eliitti kiinnittyy ensisijaisesti omiin globaaleihin verkostoihinsa
  - Valtaosa suomalaisista kiinnittyy pääosin paikallisiin ja alueellisiin verkostoihin
  - Suomen tuotannollinen kapasiteetti rapautuu kärkiä lukuunottamatta

Globaalisti valikoitunut Suomi - aluekehitys

- Aluerakenne jatkaa keskittymistä
  - Etelä-Suomen 'verkostometropoli' vahvistuu
- Pääkaupunkiseudun osuus kaikista Suomessa tuotetuista radikaaleista innovaatioista ja niiden kaupallistamisesta nousee yli 70%:n
  - Kapasiteetti saattaa heiketä Tampereella, Turussa ja Oulussakin
  - Tampereesta ja Turusta PKS:n satelliitteja?
- Uudet kehityspolut syntyvät pääosin Etelä-Suomen verkostometropolin alueella
  - PiKe-kaupungit ja maaseutu lukkiutuvat paikallisiin markkinoihin ja negatiivisiin kehityspolkuihin
- Julkiset ja yksityiset investoinnit kohdistuvat pääosin pääkaupunkiseudulle ja pienemmässä mittakaavassa muille suurille kaupunkiseuduille

Globaalisti valikoitunut Suomi - aluekehitys

- Maaseudulla ja PiKe-kaupungeissa väestö ikääntyy ja on leimallisesti suomalaista
  - Pääkaupunkiseudulla ja suurissa kaupungeissa väestö on keski-ikänsä moninaisempaa ja monikansallisempaa
  - Erityisesti kärkialoilla kilpailu osaajista kiristyy äärimmilleen.
  - Koulutetun työvoiman maahanmuutto tehdään selvästi aiempaa helpommaksi
- Monipaikkaisuus ei toteudu urbaanien arvojen vahvistuessa
  - PiKe-kaupunkien ja maaseudun laatu ei vastaa odotuksia
    - Osaajat hakeutuvat itselleen mieluisiin paikkoihin niin maailmalla kuin Suomessakin
    - Lentokentän läheisyys ja oman organisaation saavutettavuus korostuvat, laadukas tietoliikenneinfrastruktuuri on perusedellytys

Kaupungistuminen on suurkaupungistumista

Globaalisti valikoitunut Suomi - poliittinen ilmasto

- Ihmisten ja samalla alueiden identiteetit eriytyvät
  - Globaali elittii vs. ”menneisyyteen jätetty” Suomi
  - Digitaalinen kuilu kasvaa
- Yritykset ja teknologian kehittäminen Suomen ilmastostrategian ytimessä ajatuksella ’pelasta maailma ja vaurastu’
    - Teknologisesti kyvykkäät ja innovatiiviset toimijat luovat uusia ratkaisuja valtaosan Suomea kyynistyessä ja kapinoidessa valittua linjaa vastaan

Globaalisti valikoitunut Suomi – aluekehittämisen haaste

- Suomen taloudellisen kilpailukyvyn vahvistaminen ylin tavoite
- Paikkasokeat politiikat ovat keskiössä
  - Julkiset kehittämispanostukset ja investoinnit suunnataan kansainvälisesti vahvojen toimijoiden vahvistamiseen
  - Pääkaupunkiseudun ja muutaman muun suuremman kaupunkiseudun yritysten ja yliopistojen osaaminen ja kapasiteetti mahdollistavat osallistumisen innovaatiopoliittisiin ohjelmiin
- Aluepolitiikka on voimatonta ja se koetaan pääosin tarpeettomaksi
- Kuntien ja maakuntien resurssit ja osaaminen oman alueensa kehittämiseen heikkenevät tasaisesti
- Älykäs sopeutuminen korostuu

Aluekehittämisen suurin haaste: liiallisen repeämisen estäminen sosiaalisen koheesion ja poliittisen päätöksenteon turvaamiseksi

Raaka-aineiden ja turismin Suomi - pääpiirteet

- Kansallinen itsekkyyks kasvaa EU:n sisäisten jännitteiden ja kansainvälisen politiikan kriisiytymisen myötä
  - USA:n ja Kiinan välinen kasvava jännite tekee globaaleista markkinoista vaikeasti ennakoitavia
  - Valtaosa yritysten TKI-investoinneista suuntautuu muihin maihin
- Toimijoiden kyky panostaa omaan tulevaisuuteensa laskee
  - Talouden ytimeen nousevat sellaiset alat, joiden on edes jollain tavalla mahdollista kiinnittyä kansainväliseen talouteen
    - Turismi, kaivosteollisuus ja metsäraaka-aineiden hyödyntäminen sekä datakeskukset ja tuulivoimalapuistot

Raaka-aineiden ja turismin Suomi - aluekehitys

- Alueiden välisen kuilun kasvu hidastuu kaupunkien vetovoiman hiipuesssa
  - Aluekehityksen 'voittajiksi' nousevat ne PiKe-kaupungit ja maaseutualueet, jotka sijaitsevat resurssi- ja matkailualueiden ytimessä
  - Sekä julkiset että yksityiset investoinnit kohdistuvat suurelta osin raaka-aineperustaiseen talouteen
- Työmarkkinoiden jakautuessa työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaavat suhteellisen hyvin
    - Korkeasti koulutettujen maastamuutto lisääntyy
    - Yhä useampi nuori hakeutuu opiskelemaan ulkomaisiin yliopistoihin
    - Väestön ikärakenteen vinouma pahenee
  - Monipaikkaisuus ei toteudu ennakoidulla tavalla, koska yhä harvemmallalla on mahdollisuus toiseen kotiin tai liikkuvaan työhön

Raaka-aineiden ja turismin Suomi – poliittinen ilmasto ja aluekehittämishaaste

- Nationalismi vahvistuu kaikkialla Suomessa ja poliittiset jännitteet kasvavat
  - Raaka-ainenationalismi
- Kuilu monikansallisten yritysten hyvistä palkoista ja muista etuisuuksista nauttivien ja muiden suomalaisten välillä levenee
- Suomen ja EU:n välinen suhde kiristyy
  - EU painottaa ympäristöpolitiikassaan pohjoisten luonnonympäristöjen suojelua ja Suomi raaka-aineiden tehokasta hyödyntämistä
- Aluepolitiikan merkitys tunnustetaan, mutta julkisten resurssien niukkuuden vuoksi mahdollisuudet vaikuttaa kehitykseen ovat lähes olemattomat
- Kehittäminen kohdistuu infrastruktuurin ja saavutettavuuden kehittämiseen raaka-aine- ja turismikeskittymissä ja –keskittymissä
- Innovaatiopolitiikka murenee

Aluekehittämisen suurimmaksi haasteeksi nousee osaamisen Suomen uudelleen rakentaminen

Suomi tilkkutäkinä - pääpiirteet

- Talouden ydin ja kiinnittyminen globaaliin talouteen eriytyvät
  - Kiinnittyminen maailmanmarkkinoihin edellyttää erikoistumista entistä kapeammille aloille
  - Mikään toimiala tai alue ei nouse talouden veturiksi vaan kehitystä luonnehtii pistemäisyys
- Maan sisäiset verkostot jäävät hennoiksi tilkkujen ydintoimijoiden verkostojen suuntautuessa kansainvälisiin keskittyymiin
  - Suomen kapasiteetti kehittää ja hyödyntää digitaalisia ratkaisuja riippuu toimialasta ja se eriytyy muun kehityksen rytmissä

Suomi tilkkutäkkinä - aluekehitys

- Positiiviset kehityspolut kiinnittyvät niihin paikkoihin, joissa avaintoimijat ovat kyenneet rakentamaan itselleen vahvan aseman globaaleissa verkostoissa
  - Työmarkkinat painottuvat lähelle työpaikkoja ja samalla palvelut alkavat keskittyä pistemäisesti
  - Monipaikkainen työnteko on mahdollista vain pienelle osalle väestöstä
- Tilkkutäkki-Suomessa ei voi puhua alueiden välisestä kuilusta vaan monista pienistä halkeamista
  - Kaupungistuminen eriytyy tilkkujen kehityksen mukaisesti
    - Kaupunkien sisäinen polarisaatio kasvaa
  - Kilpailu osaavasta työvoimasta eriytyy ja koulutusjärjestelmällä on vaikeuksia vastata aiempaa pirstaleisempaan kysyntään
  - Suomi ei ole kiinnostava kohde kuin pieneltä osin ulkomaiselle työvoimalle

Suomi tilkkutäkinä – poliittinen ilmasto

- Tilkkutäkki-Suomi on ilmastopolitiikassa riippuvainen EU:n ja muiden ylikansallisten instituutioiden linjauksista ja päätöksistä
  - Suomella ei ole kokonaisvaltaista ilmastostrategiaa vaan kokoelma erilaisiin intresseihin perustuvia keinoja
- Nationalismi nostaa päätään - poliittinen liikehdintä on suurelta osin paikalliskansallista
    - Jännite paikallispolitiikassa vs. kansainvälisessä maailmassa kiinni olevan eliitin ja paikallisen suorittavan työn ja palvelualojen väleillä
  - Kansallisella tasolla politiikka pirstoutuu - kansallisen kokonaiskuvan merkitys hapertuu

Suomi tilkkutäkinä – aluekehittämisen haaste

- Aluekehityksen tilkkumainen luonne tunnistetaan ja tarve laajentaa tilkkujen kansantaloudellista merkitystä nousee agendalle
  - Aluekehittämiss politiikat kohdentuvat tilkkujen mukaisesti ja aluekehitystä tasaavat mekanismit ovat heikkoja -> kokonaiskuva ei muutu
- Innovaatiopolitiikka on alueellisesti sokeaa, tukee tilkkujen avaintoimijoiden kehitystä

- Korkeakoulusektori erikoistuu alueellisesti tukemaan paikallisten vahvuuksien kehittymistä samalla vahvistaen pistemäistä kehitystä sekä alueellisesti että kansallisesti

Suurimmaksi haasteeksi nousee paikkaperustaisuuden konkretisointi ja ulottaminen muuallekin kuin luontaisesti hyvin kehittyviin tilkkuihin

Tasapainoinen Suomi - pääpiirteet

- Suomi painottaa kansallista koheesiota eikä globaalin toimintaympäristön haluta antaa ohjaavan maan kehitystä
    - Markkinoilta tuleviin paineisiin tai muutoksiin ei reagoida kovinkaan herkästi
  - Kehitys on vahvasti polkuriippuvaa eikä uusien kehityspolkujen luomista nähdä tärkeänä
  - Suomi on hyvin mukana tärkeissä verkostoissa - painoarvo ei ole erityisen vahva millään alalla tai missään asiassa
- Kehitystä luonnehtii tasapaksuus ja talous kehittyy tasaisesti mutta selvästi verrokkimaita hitaammin
    - Mikään toimiala ei nouse kansantalouden veturiksi
    - Korkeakoulujärjestelmä kehittyy tasaisesti mutta mikään tieteenala ei nouse (pysy) kansainväliseen kärkeen
  - Taloudellisen kehityksen tasaantuessa työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaavat kohtuullisen hyvin

Tasapainoinen Suomi - aluekehitys

- Alueiden välillä on suhteellisen hyvä tasapaino
  - Ajan kuluessa syntyneet asetelmat eivät muutu
  - Pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkiseutujen merkitys ei kasva aiempaa hallitsevammaksi
- Koko maan resurssit ja kehityspotentiaali pitää tunnistaa ja kääntää sekä maan että sen alueiden kehitystä tukeviksi voimiksi
  - Tasapainoinen aluekehitys on yhteiskuntapolitiikan keskiössä ja paikkaperustaisten ohjelmien merkitys on suuri
- Pääkaupunkiseutu ja maakuntakeskukset muodostavat Suomen aluerakenteen rungon
  - Kaupungistuminen tasaantuu ja jakautuu aiempaa laajemmin koko kaupunkijärjestelmään
- Osaaminen ei keskity erityisen vahvasti - T&K-toiminta hajautuu moniin paikkoihin
  - Tukee tasapainoista aluekehitystä mutta ei skaalautuvia osaajien, tiedon ja resurssien kansainvälisesti vahvoja keskittymiä.

Tasapainoinen Suomi – poliittinen ilmasto ja aluekehittämishaaste

- Aluekehityksestä johtuvat poliittiset jännitteet eivät kärjisty, koska monilla alueilla ja toimialoilla menee riittävän hyvin eikä kenelläkään mene ”liian hyvin”
  - Poliittisten ääripäiden väliset jännitteet eivät nouse julkiseen keskusteluun ihmisten kyllästyttyä repivään poliittiseen ilmastoon.
- Suomi jatkaa aktiivista ilmastopoliitikkaa. Ilmastostrategian laadinta ja toteutus tehdään valtion, maakuntien ja kuntien yhteistyössä
  - Jää osin turvallisuushakuisiksi ilman kunnianhimoisia kärkiteemoja tai vahvaa ydinosaamista

Aluekehittämisen suurimmaksi haasteeksi nousee taloudellisten kärkien kehittämisen ja koko Suomen tasapainoisen kehittämisen välinen tasapainoilu

	Globaalisti valikoitunut Suomi	Raaka-aineiden ja turismin Suomi	Tilkkutäkki-Suomi	Tasapainoinen Suomi
<i>Verkostot</i>	Kärkialojen poliittis-taloudellis-tieteellinen eliitti vahvasti kiinni kansainvälisissä verkostoissa. Muu Suomi kiinni paikallisissa verkostoissa.	Suomen merkitys kansainvälisissä verkostoissa on alhainen ja kanavoituu Suomessa toimivien MNC:en kautta. Muu Suomi kiinni paikallisissa verkostoissa.	Suomen merkitys kansainvälisissä verkostoissa on alhainen joidenkin kapeiden erikoisalojen eliitin verkostoja lukuun ottamatta.	Suomi on suhteellisen laajasti mukana erilaisissa poliittis-taloudellis-tieteellisissä verkostoissa, mutta painoarvo ei nouse missään erityisen korkeaksi.
<i>Saavutettavuus</i>	PKS:n saavutettavuus korostuu.	MNC:n ja turistien liikkumiseen liittyvät ratkaisut korostuvat.	Saavutettavuus eriytyy voimakkaasti pistemäisen kehityksen mukaisesti.	Eryteisesti PKS:n ja maakuntakaupunkien saavutettavuuteen panostetaan.
<i>Koulutusjärjestelmä</i>	Määrä ja laatu keskittyvät pääkaupunkiseudulla ja osin Tampereelle ja Turkuun. Muualla Suomessa korkeakoulut palvelevat paikallisia tarpeita.	MNC:en työvoimatarpeen täyttäminen korostuu. Koulutustehtävä painottuu tutkimusresurssien heikentyessä.	Roolit eriytyvät tilkkujen mukaisesti, korkeakoulujen sisällä yksikkökoko jää pieneksi eikä kansainvälistä kärkeä tavoitella kuin hyvin kapeissa teemoissa.	Korkeakoulujen alueellinen rooli korostuu ja järjestelmää kehitetään kokonaisuutena. Resurssien hajautumisesta johtuen yksikään korkeakoulu ei ole lähellä kansainvälistä kärkeä.

	Globaalisti valikoitunut Suomi	Raaka-aineiden ja turismin Suomi	Tilkkutäkki-Suomi	Tasapainoinen Suomi
<i>Innovaatioympäristöt</i>	Eriyisesti PKS:lla ja osin Tampereella, Turussa ja Oulussa. Paino kapeissa kärjissä.	Hyvin soveltavia monikansallisten yritysten toimintoja tukevia.	Pieniä ja pistemäisiä. Osaaminen ei skaalaudu eikä maailman kärkeen tähtääviä ympäristöjä kehity.	Sekä PKS:lla että maakuntakeskuksissa paikallisesti vahvoja mutta kansainvälisessä vertailussa pieniä innovaatioympäristöjä.
<i>Alueiden valtiosidos</i>	Painottaa PKS:a ja suuria kaupunkeja	Painottaa erityisesti raaka-aine- ja turismialueita	Eriytyy ja hakee muotoaan	Laaja ja monipuolinen, keskeinen tekijä yhteiskuntakehityksessä
<i>Tulevaisuutta luovat investoinnit</i>	Pääosin PKS:lle ja osin suuriin kaupunkeihin	Eriyisesti raaka-aine- ja turismialueille	Hajautuvat pieniksi tilkkuihin suuntautuviksi puroiksi	Jakautuvat PKS:n lisäksi erityisesti maakuntakeskuksiin

	Globaalisti valikoitunut Suomi	Raaka-aineiden ja turismin Suomi	Tilkkutäkki-Suomi	Tasapainoinen Suomi
<i>Elinympäristö ja palvelujen saatavuus</i>	Voimakas polarisaatio PKS:n, suurten kaupunkien ja muun maan välillä	Heikkenevät kaikkialla Suomessa paitsi joissain raaka-aine- ja turismikeskuksissa.	Eriytyy tilkkujen välillä, myös kaupunkien sisällä	Keskimäärin hyvät palvelut ja elinympäristöt eri puolilla Suomea
<i>Politiikka</i>	Jännitteet eliitin ja muun Suomen välillä kasvavat	Jännitteet tytäryhtiötaloudesta hyötyvien ja muiden välillä kasvavat	Useita jännitteitä tilkkujen ja muun Suomen välillä sekä tilkkujen välillä.	Ei suuria jännitteitä, poliittiset intohimot tasaantuvat.
<i>Kaupungistuminen</i>	Suurkaupungistuminen	Hidastuu, joidenkin pienten kaupunkien suhteellinen merkitys nousee.	Pirstoutuu	Maakuntakeskusten rooli korostuu
<i>Aluekehittämisen haaste</i>	Alueellisen polarisaation estäminen	Osaamisen Suomen uudelleen rakentaminen.	Paikkaperustaisuuden konkretisointi ja ulottaminen muuallekin kuin luontaisesti hyvin kehittyviin tilkkuihin.	Taloudellisten kärkien kehittämisen ja koko Suomen tasapainoisen kehittämisen välinen tasapainoilu.

Kiitos!

